

Vergaderjaar 2010–2011

32 168

Wijziging van het Wetboek van Strafvordering en de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden in verband met de introductie van DNA-verwantschapsonderzoek en DNA-onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken van het onbekende slachtoffer en de regeling van enige andere onderwerpen

B

VOORLOPIG VERSLAG VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR VEILIGHEID EN JUSTITIE¹

Vastgesteld 5 juli 2011

Het voorbereidend onderzoek van dit wetsvoorstel heeft de commissie aanleiding gegeven tot het maken van de volgende opmerkingen en het stellen van de volgende vragen.

1. Inleiding

De leden van de **VVD**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel en begrijpen het belang van het gebruik kunnen maken van DNA-verwantschapsonderzoeken in strafzaken. Deze leden hebben nog een aantal vragen.

De leden van de **PvdA**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel. Zij hebben nog een drietal vragen.

De leden van de **SP**-fractie hebben met belangstelling, maar ook met enigszins gemengde gevoelens kennisgenomen van dit wetsvoorstel dat een wettelijke basis moet verschaffen aan een ruimere inzet van het opsporingsmiddel «DNA-onderzoek». Deze vrij nieuwe technologie lijkt in zekere zin een wondermiddel voor de oplossing van ook zeer oude misdrijven. Het is een middel dat echter niet te verwaarlozen schaduwkanten heeft en de zorg van deze leden betreft dan ook voornamelijk de vraag hoe te voorkomen dat mensen ten onrechte in de DNA-databank terecht komen en hoe ze er, in dat geval, weer uitkomen. Deze leden hebben kennisgenomen van de zeer gedegen voorbereiding en behandeling van het wetsvoorstel. Zij hebben desondanks nog een aantal vragen. De leden van de **PvdA**-fractie en de **GroenLinks**-fractie sluiten zich bij alle opmerkingen en vragen van de **SP**-fractie aan.

De leden van de **D66**-fractie hebben met enige zorg kennisgenomen van dit voorstel. Die zorgen betreffen met name het mogelijk maken van het DNA-verwantschapsonderzoek. Deze leden keren zich op zichzelf genomen niet op voorhand tegen aanpassingen van het strafprocesrecht,

¹ Samenstelling:

Holdijk (SGP), Broekers-Knol (VVD) (*voorzitter*), Kneppers-Heynert (VVD), Kox (SP), Engels (D66), Franken (CDA), Thissen (GL), Nagel (50PLUS), Ruers (SP), Van Bijsterveld (CDA) (*vice-voorzitter*), Duthler (VVD), Koffeman (PvdD), Kuiper (CU), Quik-Schuijt (SP), Strik (GL), K.G. de Vries (PvdA), Knip (VVD), Hoekstra (CDA), Lokin-Sassen (CDA), Scholten (D66), De Boer (GroenLinks), De Lange (OSF), Beuving (PvdA), Koole (PvdA), Schrijver (PvdA), Reynaers (PVV), Popken (PVV), Frijters-Klijnen (PVV) en Swagerman (VVD).

die bijdragen aan een vermindering van de criminaliteit. Wel hebben zij de neiging in het voortgaande proces van wettelijke aanpassingen van het straf(proces)recht in het bijzonder te kijken naar de gevolgen voor de klassieke en principiële uitgangspunten van ons strafrechtelijke en strafvorderlijke stelsel. Naast deze zorg voor systeemconformiteit hechten deze leden een bovengemiddeld belang aan de gevolgen van cumulerende wetgeving voor de borging van de grondrechten. De leden van de **GroenLinks**-fractie sluiten zich bij alle opmerkingen en vragen van de D66-fractie aan.

De leden van de **ChristenUnie**-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van het wetsvoorstel, maar hebben ten aanzien van het DNA-verwantschapsonderzoek aarzelingen. Deze leden hebben daarover nog een aantal vragen.

2. VVD-fractie

Het afnemen van DNA-materiaal is een methode die inbreuk maakt op de rechten in artikelen 10 en 11 van de Grondwet en artikel 8 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Het DNA-verwantschapsonderzoek zal tot een grotere inbreuk op de rechten van een grotere kring betrokkenen leiden, zoals onbekende verdachten en vermisten, terwijl de te verwachten effectiviteit betrekkelijk gering is. De Raad van State heeft hier kritische opmerkingen over gemaakt. De regering is van mening dat de te verwachten effectiviteit, in relatie tot de proportionaliteit van de maatregel, in verhouding is. Welke verwachtingen heeft de regering van de effectiviteit van de maatregel in kwalitatieve en kwantitatieve zin? De leden van de VVD-fractie verzoeken de regering deze verwachtingen omtrent de effectiviteit verder te onderbouwen dan zij in de reactie op het advies van de Raad van State heeft gedaan. Hoeveel verwantschapsonderzoeken verwacht de minister gemiddeld per jaar uit te zullen voeren? Hoeveel misdrijven verwacht de regering extra op te kunnen lossen met deze maatregel? Het is van belang om dergelijke verwachtingen van te voren goed vast te leggen, onder andere om de evaluatie van de werking van de wet naar verloop van tijd goed uit te kunnen voeren.

Zoals gezegd, leidt het uitvoeren van het DNA-verwantschapsonderzoek tot een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van betrokkenen. Welke maatregelen neemt de regering om de inbreuk zo veel mogelijk te beperken? Hoe worden de integriteit en exclusiviteit van de gegevens in de DNA-databank gewaarborgd? Welke functionarissen krijgen toegang tot deze databank en onder welke voorwaarden? Aan welke normen moet de beveiliging van de DNA-databank voldoen? Door wie en met welke regelmaat wordt getoetst of de opzet, het bestaan en de werking van de beveiligingsmaatregelen aan de gestelde normen voldoen?

In de gedachtewisseling over het onderhavige wetsvoorstel in de Tweede Kamer, is vrij uitvoerig stilgestaan bij het criterium «belang van het onderzoek». Ook de Raad van State heeft hierover kritische opmerkingen gemaakt. De regering heeft toegezegd een onderzoek hiernaar te doen en met een notitie te komen. Deze toezegging is op 7 april gedaan. Heeft de regering deze toezegging inmiddels gestand gedaan? De leden van de VVD-fractie ontvangen graag een afschrift van deze notitie.

3. PvdA-fractie

In verband met de grote mate van gevoeligheid van het verwantschapsonderzoek en de onzekerheid over de precieze effecten daarvan in de praktijk, achten de leden van de PvdA fractie het van groot belang om

over een evaluatie te kunnen beschikken na drie jaren ervaring met deze wet. Is de regering bereid een dergelijke evaluatie toe te zeggen?

Voorts leeft er nog een vraag over het bewaren van gegevens van de verwante die (vrijwillig) lichaamsmateriaal heeft afgestaan voor DNA-wetenschapsonderzoek. De leden van de PvdA-fractie hebben begrepen dat het lichaamsmateriaal en het DNA-profiel van de verwante na het verwantschapsonderzoek worden vernietigd. Kan de regering bevestigen dat na vernietiging hiervan ook geen dossier – schriftelijk of anderszins – betreffende die verwante bewaard wordt?

De leden van de PvdA-fractie sluiten zich ook bij onderstaande vragen van de SP-fractie aan en hebben nog aanvullende vraag ten aanzien van «*informed consent*». Het element van vrijwilligheid behoeft grote nadruk, te meer daar «vrijwilligheid» onder druk van grote maatschappelijke onrust eventueel afgedwongen kan worden, zo menen deze leden. Wat is de visie van de regering daarop? Welke waarborgen is de regering voornemens toe te passen om het vereiste van vrijwilligheid daadwerkelijk te handhaven? De leden van de **SP**-fractie sluiten zich bij deze vraag aan.

4. SP-fractie

Aan minderjarigheid is aandacht besteed in het voorgestelde artikel 151 da. Het gaat daar over de minderjarige als slachtoffer. Op vragen uit de Tweede Kamer (Recourt) over de positie van ouders in dat geval, antwoordt de regering dat betrokkenheid of toestemming van ouders voor DNA-verwantschapsonderzoek, net zo min als toestemming van de minderjarige zelf, gewenst is, omdat de dader familie kan zijn en de minderjarige vanwege zijn/haar afhankelijke positie, alsmede onder druk van de familie, kan weigeren aan onderzoek mee te doen.¹ Doordat de toestemming van de minderjarige niet vereist is, komt hij niet in een loyaliteitsconflict, meent de regering. Dat moge zo zijn, uitgesloten is echter niet dat het misdrijf helemaal niet door een verwant is gepleegd en ook dan staan de ouders geheel buiten spel. Het komt de leden van de SP-fractie en de fracties van de PvdA en GroenLinks voor dat ouders in elk geval wel gehoord dienen te worden door de rechter-commissaris. Het komt hen voor dat de wettelijke regeling daarin niet voorziet. Zien zij dat goed? Zo ja, is de regering bereid te overwegen dit in een volgend wetsvoorstel alsnog op te nemen?

Dan de positie van de minderjarige verdachte. In het wetsvoorstel is geen enkele aandacht besteed aan de bijzondere bescherming waarop een minderjarige, in de hoedanigheid van verdachte, volgens het Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK) recht heeft. Was het al zo dat volgens het besluit DNA-onderzoek in strafzaken het celmateriaal en het daarop gebaseerde DNA-profiel van de minderjarige net zo lang bewaard blijft als dat van een volwassene, nu komt daar ook nog het verwantschapsonderzoek en het onderzoek met betrekking tot vermiste personen bij. De regering heeft inmiddels een ontwerpbesluit houdende wijziging van het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken en het Besluit politiegegevens in beide Kamers voorgehangen. Dit lijkt de genoemde leden een goed moment om onze verdragsverplichtingen ten aanzien van minderjarigen alsnog na te komen door in dat besluit te bepalen dat van minderjarigen geen DNA wordt afgenomen, tenzij sprake is van een ernstig gewelddadig delict, in welk geval op de officier van Justitie een zware motiveringsplicht rust. Voorts menen deze leden dat daarbij dient te worden bepaald dat het DNA geen 20 of 30 jaar bewaard zal blijven, maar bijvoorbeeld maar 5 jaar. Een minderjarige moet een kans krijgen zich te herstellen van een moeilijke adolescentie en zijn leven weer op orde

¹ Handelingen II 2010/11, 71, p. 33.

kunnen brengen, zo menen zij. Onderzoek wijst immers uit dat de meeste jeugdige delinquenten stoppen met het plegen van strafbare feiten rond hun 24ste levensjaar.¹ Zij verwijzen hierbij naar de vragen² die het Tweede Kamerlid Recourt op 17 juni heeft gesteld, alsmede naar het recente nieuwsbericht op de website van Defence for Children International (DCI)³. Deze leden zijn benieuwd naar de visie van de regering in deze.

Kan de regering aan de leden van de fracties van de SP, PvdA en GroenLinks uitleggen waarom het wel mogelijk is «het belang van het onderzoek» in een richtlijn of aanwijzing voor het Openbaar Ministerie te omschrijven of nader te specificeren, maar niet in de wet?

Informed consent is een duidelijke eis van de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp) en geldt ook ten aanzien van DNA-verwantschapsonderzoek, in die zin dat men voorafgaand aan de beslissing al dan niet mee te werken, geïnformeerd moet worden, ook over de mogelijkheid te weigeren. Noch in de memorie van toelichting noch tijdens de parlementaire behandeling tot nu toe, is duidelijk geworden hoe de regering dit gaat aanpakken. Algemene voorlichting is naar de mening van deze leden onvoldoende. Ook mondelinge voorlichting in een concreet geval is naar de ervaring van de genoemde leden lang niet altijd voldoende: mensen moeten de mogelijkheid hebben hetgeen gezegd is nog eens na te lezen en met anderen te bespreken. Het betreft immers een zeer beladen beslissing. Emoties verhinderen vaak dat betrokkenen in staat zijn alle aspecten van hetgeen ze verteld is, goed tot zich door te laten dringen. Hoe denkt de regering dit te gaan organiseren? Komt er een folder? Graag de visie van de regering op dit aspect.

Ten slotte hebben deze leden de nodige bedenkingen bij het overhevelen van DNA van een verwante van een vermist persoon, uit de daarvoor bestemde databank naar de databank in strafzaken. Kan de regering aangeven hoe vaak een dergelijke actie naar verwachting zal bijdragen aan de oplossing van de vermissing, dan wel aan het vinden van de dader, in het geval er sprake is van een misdrijf?

5. D66-fractie

Als de leden van de D66-fractie en GroenLinks-fractie het goed zien, zullen in het licht van nieuwe forensisch-genetische technieken van DNA-onderzoek en de inwerkingtreding van dit voorstel, de rechten en belangen van aanzienlijk meer, niet direct bij de opsporing betrokken burgers geraakt en afgewogen moeten worden. Dat geldt volgens deze leden te meer nu tot op Europees niveau DNA-profielen uit databanken uitgewisseld gaan worden. In het kader van het gebruik van geïndividualiseerde DNA-profielen heeft de wetgever tot dusver geoordeeld dat de borging van mensenrechten, zoals de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en de onaantastbaarheid van het lichaam, niet in de weg kan staan aan het maatschappelijk belang van een zo volledig en grondig mogelijk strafrechtelijk onderzoek. Blijkens dit voorstel meent de regering dat deze afweging ten aanzien van verwanten van mogelijke verdachten, op dezelfde wijze kan worden gemaakt. Deze leden vragen zich af of dit wel een voldoende zorgvuldig doordachte gevolgtrekking is. Er is weliswaar sprake van vrijwilligheid in het afstaan van DNA-materiaal, maar de weigering daarvan, bijvoorbeeld met een beroep op de eerder genoemde mensenrechten, zal niet direct een decriminaliserend effect hebben. Voor de inzet van DNA-verwantschapsonderzoek wordt immers gedacht aan ernstige zeden- en levensmisdrijven met een minimale gevangenisstraf van acht jaar. In hoeverre is in dat licht, niettemin sprake van een relatieve betekenis van de eerder genoemde mensenrechten als waarborg tegen een al te vergaand ervaren inbreuk op individuele

¹ Th. Doreleijers en J. W. Fokkens, «Minderjarigen en jongvolwassenen: pleidooi voor een evidence based strafrecht?», *Rechtstreeks* 2010, nr. 2.

² Tweede Kamervragen, 2010/11, nr. 2011Z13155.

³ «14 800 profielen van jongeren opgeslagen in de DNA-databank als gevolg van een jeugddelict», 8 juni 2011, www.defenceforchildren.nl/p/21/2113/mo89-mc21.

burgerrechten? Is de regering niet met deze leden van mening dat de bescherming ten aanzien van burgers die tot een verdachte populatie of familie behoren, maar met het gepleegde misdrijf niets van doen hebben, juist groter behoort te zijn? Graag ontvangen deze leden een reactie van de regering op dit punt.

Een vergelijkbare aarzeling bestaat bij de leden van de D66-fractie en GroenLinks-fractie naar aanleiding van de in de literatuur¹ opgeroepen twijfel over de toelaatbaarheid van een omkering van de bewijslast en daarmee de marginalisering van de onschuldpresumptie en het vrijwilligheidsprincipe. Ook op dit punt zien deze leden graag een nadere uitleg tegemoet.

De leden van de D66-fractie en GroenLinks-fractie menen uit het voorstel te hebben opgemaakt dat het beoogde DNA-onderzoek slechts kan worden bevolen «in het belang van het onderzoek». Hoewel zij begrijpen dat het misdrijf, dat als voorwerp van onderzoek wordt gehanteerd, als begrenzing van deze bevoegdheid blijft gelden, hebben zij toch de indruk dat hiermee de mogelijkheid tot het toepassen van deze opsporingsmethode wordt verruimd. Het wordt immers mogelijk gemaakt dat ook in het geval er geen biologische sporen zijn gevonden, een bevel tot DNA-verwantschapsonderzoek kan worden gegeven op grond van andere feiten en omstandigheden. Uiteraard vindt dan een afweging plaats van proportionaliteit en subsidiariteit, maar dan zal in de situatie waarbij er weinig perspectief is op een opsporingsresultaat, uiteindelijk sneller naar het middel van DNA-verwantschapsonderzoek worden gegrepen. Welke waarborg biedt het door de regering in dat verband gehanteerde criterium² dat het DNA-verwantschapsonderzoek «redelijkerwijs kan bijdragen aan de opheldering van het misdrijf»? Hoe zorgvuldig vindt deze afweging plaats als het verwantschapsonderzoek een laatste mogelijk aanknopingspunt is voor een succesvolle opsporing? Deze leden zien een nadere reactie van de regering graag tegemoet.

6. ChristenUnie-fractie

Kan de regering de dringende behoefte vanuit de praktijk van het gerechtelijk onderzoek aan dit type DNA-verwantschapsonderzoek, alsmede het door de regering verwachte succes van het onderzoek, uitgebreider onderbouwen dan zij nu in haar stukken doet? Kan de regering in algemene zin duidelijk maken aan de leden van de ChristenUnie-fractie, wanneer zij een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer en lichamelijk integriteit, proportioneel acht? Wat is haar visie op dit proportionaliteitsvraagstuk in algemene zin? Kan de regering de proportionaliteitsvraag specifiek ten aanzien van DNA-verwantschapsonderzoek uitgebreider beantwoorden dan in de stukken en daarbij het gewicht van de door haar genoemde voordelen toetsen aan de criteria die voortvloeien uit onder andere de jurisprudentie van het EHRM, over de proportionaliteit van inbreuk in de persoonlijke levenssfeer en de lichamelijk integriteit?

Erkent de regering de fout- en/of interpretatiemarge van door DNA-verwantschapsonderzoek verkregen inzichten? Hoe denkt de regering de door haar genoemde nadelen van DNA-verwantschapsonderzoek op te vangen? Biedt het wetsvoorstel ruimte om de beslissing of iemand wel of niet meewerkt aan DNA-onderzoek, via het DNA-verwantschapsonderzoek te verschuiven naar familieleden? Zo ja, waarom wordt dit wenselijk geacht?

¹ Bijvoorbeeld J. Dekkers, «Wetsvoorstel dna-verwantschapsonderzoek in strafzaken schiet tekort», *NJB* 2011, afl. 7, p. 423–424; en V. toom en A. M'charek, «Van individuele verdachte naar verdachte families en populaties», *NJB* 2011, afl. 3, p. 142–148.

² Kamerstukken II 2009/10, 32 168, nr. 6. p. 11.

De leden van de vaste commissie voor Veiligheid & Justitie zien de reactie van de regering met belangstelling tegemoet.

De voorzitter van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie,
Broekers-Knol

De griffier van de vaste commissie voor Veiligheid en Justitie,
Van Dooren